

vzácná. Většina fytoocenologických snímků společenstva pochází z šedesátých a sedmdesátých let 20. století. *Chenopodium urbicum* tvoří přechodný typ mezi vegetací svazů *Atriplicion* a *Chenopodion rubri*.

Rozšíření. Jde o nedostatečně známé společenstvo s hojnějším výskytem v kontinentální části východní Evropy. Jeho areál je určen rozšířením merlíku městského (*Chenopodium urbicum*). Přestože je z okolních zemí udáváno pouze na Slovensku (jediný fytoocenologický snímek z Nitranské pahorkatiny; Jarolímek et al. 1997) a v Rumunsku (Sanda et al. 1999), velmi pravděpodobně se vzácně vyskytuje také v Maďarsku a na Ukrajině. V České republice je rozšířeno pouze v nejteplejších oblastech; doloženo je z Plzně (A. Pyšek, nepubl.), okolí Prahy (Kopecký 1981, Kopecký & Hejný 1992), Vodňanska (Hejný, nepubl.) a Mikulova (Vicherek, nepubl.).

Hospodářský význam a ohrožení. Společenstvo je ustupujícím typem ruderalní vegetace. Z hospodářského hlediska je nevýznamné. Diagnostický a dominantní druh *Chenopodium urbicum* patří v České republice do kategorie silně ohrožených druhů.

■ **Summary.** This community dominated by *Chenopodium urbicum* occurs on mesic to wet soils rich in calcium carbonate and nutrients. It is found on rubble of old village houses or barns, or at the edges of dung hills, often in places with dung water input. It develops from May to mid-summer. It is an archaeophytic vegetation type which has recently become very rare. It has been recorded on a few sites in warm areas of the Czech Republic.

XBG03

Atriplicetum nitentis

Slavnic 1951

Ruderalní vegetace s lebedou lesklou

Tabulka 4, sloupec 3 (str. 138)

Orig. (Slavnic 1951): Ass. *Atriplicetum nitentis* ass. nova
(*Atriplex nitens* = *A. sagittata*)

Syn.: *Atriplicetum nitentis* Knapp 1945 ms. (§ 1),
Atriplicetum nitentis Knapp 1945 (§ 2b, nomen

nudum), *Sisymbrio-Atriplicetum nitentis* (Knapp 1945) Oberdorfer 1957, *Sisymbrio-Atriplicetum nitentis* Oberdorfer ex Mahn et Schubert 1962

Diagnostické druhy: ***Atriplex sagittata***, *Lactuca serriola*

Konstantní druhy: *Artemisia vulgaris*, ***Atriplex sagittata***,
Chenopodium album agg., *Elytrigia repens*, *Lactuca serriola*, *Tripleurospermum inodorum*

Dominantní druhy: ***Atriplex sagittata***

Formální definice: *Atriplex sagittata* pokr. > 25 % NOT
Chenopodium album agg. pokr. > 25 %

Struktura a druhové složení. Fyziognomii vícevrstevných porostů tohoto společenstva určuje především dominantní lebeda lesklá (*Atriplex sagittata*). Porosty jsou druhově chudé. Vedle *Atriplex sagittata* jsou zastoupeny vysoké jednoleté byliny (např. *Atriplex patula*, *Chenopodium album* agg., *Lactuca serriola* a *Tripleurospermum inodorum*) spolu s některými vytrvalými druhy (např. *Artemisia vulgaris*, *Cirsium arvense*, *Elytrigia repens* a *Urtica dioica*). V přízemní vrstvě, která bývá spoje vyvinuta zpravidla jen na kontaktu asociace s polními kulturami, se poněkud zvětšuje účast jednoletých plevelů. Porosty jsou obvykle 150–200 cm vysoké. Při velmi dobrých půdních podmínkách a dostatku vlhkosti mohou dosahovat až 3 m (Toběrná 1969). Pokryvnost porostů je velká, obvykle přesahuje 75 %. Vyskytuje se v nich zpravidla 10–15 druhů cévnatých rostlin na plochách o velikosti 4–25 m². Mechy bývají přítomny jen výjimečně; zaznamenány byly např. *Ceratodon purpureus* a *Pleurozium schreberi*.

Stanoviště. Porosty asociace se vyvíjejí na čerstvě navršeném materiálu na navázkách hlinitých až hlinitojílovitých půd, řídkěji na popelových, škvárových nebo smíšených půdách na skládkách. Podmínkou jejich vývoje je dostatek živin v půdě (Wittig 2002). Takovými stanovišti jsou např. obnažené půdy podél silničních příkopů, lokality v nejbližším okolí sídlišť a stavenišť, skládky, stará hnojiště, komposty a okolí silážních jam. Společenstvo se vyskytuje na půdách, které jsou poměrně teplé v průběhu celého vegetačního období (Grüll & Květ 1978). Porosty *Atriplex sagittata* jsou odolné vůči vysychání půdy během horkých letních měsíců, což jim umožňuje přežívat na osluněných, silně vysychavých sypkých rumištních půdách. Naopak trvale zamokřené půdy tento druh nesnáší. *Atriplex*

sagittata je tolerantní vůči zvýšenému obsahu solí v půdách; osídluje půdy obohacené amonnými solemi i zasolené půdy silničních okrajů s velkým obsahem NaCl nebo KCl (Kopecký & Lhotská 1990). Na úspěšném šíření populací této lebedy v krajině má značný podíl velká přizpůsobivost druhu vůči rozličným stanovištním podmínkám a schopnost tvořit obrovské množství plodů (Mandák 2003a).

Dynamika a management. Na čerstvě vyhrnutých substrátech se společenstvo *Atriplicetum nitentis* objevuje poměrně rychle, během jednoho až dvou let. Vývoj porostů během vegetačního období je v rámci společenstev svazu *Atriplicion* zřejmě nejdelší, neboť trvá od března až do pozdního podzimu. Porosty lebedy lesklé (*Atriplex sagittata*) jsou často vitální ještě v listopadu a jejich růst končí až s nástupem mrazů. Na jedné lokalitě může tato vegetace přežít více než tři roky. Asociace *Atriplicetum nitentis* a *Chenopodietum stricti* jsou nejčastějšími iniciálními stadii sukcesních řad ruderalní vegetace (P. Pyšek & Rydlo 1984). Obě asociace se vyskytují na stejných místech a jsou propojeny četnými přechody. Podle toho, na jaké lokalitě se společenstvo vyvíjí, pronikají do něj v různé míře

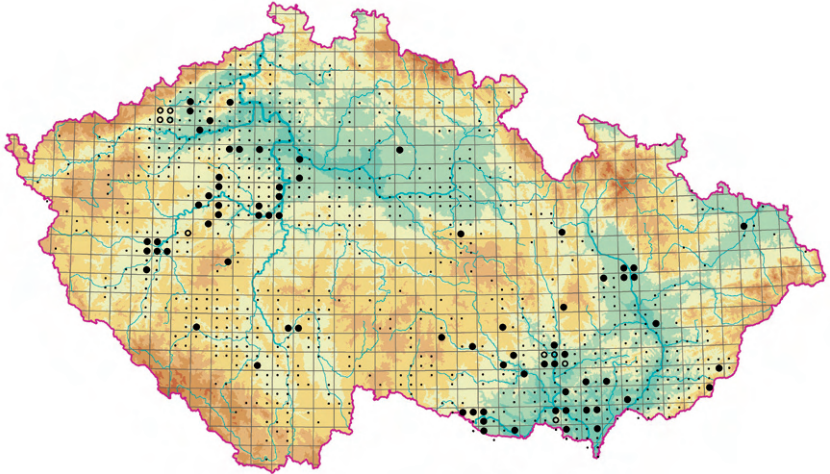
druhy iniciálních a pokročilejších sukcesních stadií ruderalní vegetace. Na půdách středně zásobných živinami je *Atriplicetum nitentis* často střídáno asociací *Tanacetum vulgare*-*Artemisietum vulgare*, zatímco na živinami bohatých půdách může sukcesní řada vést ke společenstvům *Urtico urentis*-*Chenopodietum boni-henrici*, poté k *Elytrigio repentis*-*Aegopodietum podagrariae* a pokračovat k vegetaci s dominantní *Sambucus nigra* (A. Pyšek 1973, 1977b, P. Pyšek 1992, Mandák 2003a). Na mosteckých výsypkách a pražských skládkách vede sukcese také k porostům s dominantním *Arrhenatherum elatius* (Toběrná 1969). Vegetace s dominantní *Atriplex sagittata* se v poslední době značně šíří (Hejný 1981, Dostálek in Kolbek et al. 2001: 181–183, Mandák 2003a). Porovnáním údajů o rozšíření *Atriplex sagittata* před rokem 1900 a později zjistili Mandák & P. Pyšek (1998) strmý nárůst lokalit zejména v druhé polovině 20. století. Expanze lebedy lesklé je podmíněna jednak vznikem velkého množství stanovišť odpovídajících ekologickým nárokům druhu, jednak značným rozvojem dopravy a stavební činnosti (Mandák 2003a).

Rozšíření. Společenstvo má kontinentální rozšíření; jeho areál je dán rozšířením druhu *Atriplex*

Obr. 53. *Atriplicetum nitentis*. Porosty lebedy lesklé (*Atriplex sagittata*) na navázce zeminy v Horních Věstonicích na Břeclavsku. (M. Chytrý 2007.)

Fig. 53. Stands of *Atriplex sagittata* on a soil heap in Horní Věstonice, Břeclav district, southern Moravia.

Obr. 54. Rozšíření asociace XBG03 *Atriplicetum nitentis*; existující fytoocenologické snímky dávají dosti neúplný obraz skutečného rozšíření této asociace, proto jsou malými tečkami označena místa s výskytem diagnostického druhu *Atriplex sagittata* podle floristických databází.

Fig. 54. Distribution of the association XBG03 *Atriplicetum nitentis*; available relevés provide an incomplete picture of the actual distribution of this association, therefore the sites with occurrence of its diagnostic species, *Atriplex sagittata*, according to the floristic databases, are indicated by small dots.

sagittata. Ta roste na přirozených stanovištích ve východní Evropě, západní a střední Asii a v jižní části Sibiře, odkud se druhotně rozšířila do střední Evropy (Kirschner & Tomšovic in Hejný et al. 1990: 266–290). *Atriplicetum nitentis* se v Evropě vyskytuje v německých městech se subatlantským klimatem, ale v atlantské části střední Evropy chybí (Wittig 2002). Je udáváno z Francie (Julve 1993), Německa (Müller in Oberdorfer 1993b: 48–114, Pott 1995, Klotz in Schubert et al. 2001: 376–387, Dengler & Wollert in Berg et al. 2004: 264–272), Polska (Gutte 1966, Anioł-Kwiatkowska 1974, Matuszkiewicz 2007), Slovenska (Zaliberová 1982, Jarolímek et al. 1997), Rakouska (Mucina in Mucina et al. 1993: 110–168), Maďarska (Lososová, nepubl.), Rumunska (Sanda et al. 1999), Ukrajiny (Solomaha et al. 1992, Solomaha 2008) a Baškortostánu (Mirkin et al. 1989a, Korotkov et al. 1991, Jamalov et al. 2004). V České republice jde o jeden z nejčastějších typů jednoleté ruderalní vegetace, rozšířený v teplých a mírně teplých oblastech po celém území. Doklady o výskytu pocházejí zejména z Plzně a okolí (A. Pyšek, nepubl.), Příbrami (A. Pyšek & P. Pyšek 1988), Chomutovska (A. Pyšek 1975), Mostecká (Toběrná 1969), Lounska (Mandák, nepubl.), Křivoklátska (Dostálek in Kolbek et al. 2001: 181–183), Českého krasu (P. Pyšek

1991b), Prahy a okolí (Hadač et al. 1983, Kopecký 1981, 1982a), Nymburska (Otýpková, nepubl.), Horažďovic (Mandák et al. 1993), okolí Bechyně (Douda 2003), Brna (Grüll 1981, Grill & Květ 1978), jižní Moravy (Cigánek 1998, Kühn 1998, Danihelka, nepubl., Horáková, nepubl.), Lanškrounska (Jirásek 1992), Olomouce (Tlusták 1990) a Ostravska (Sobotková 1993b, 1995b).

Hospodářský význam a ohrožení. Tato vegetace nemá význam z hlediska ochrany přírody, naopak se v posledních desetiletích šíří (Hejný 1981). Na čerstvě nasypávaných substrátech má půdoochrannou funkci.

■ **Summary.** This species-poor community is dominated by the annual herb *Atriplex sagittata*, which can form stands up to 2 m tall. It develops on bare soils exposed due to construction, in settlements, around farms and on road embankments. It can occur in places with increased content of chloride salts. *Atriplex sagittata* germinates in early spring and its stands are vital until autumn. Along with the association *Chenopodietum stricti*, it is the most common vegetation type of initial stages of secondary succession in and around human settlements in the Czech Republic. It is most common in warm lowlands, but it also occurs in moderately cool areas.

Tabulka 4. Synoptická tabulka asociací jednoleté vegetace ruderalních stanovišť (třída *Stellarietea mediae*, část 2: *Atriplicion*).

Table 4. Synoptic table of the associations of annual vegetation of ruderal habitats (class *Stellarietea mediae*, part 2: *Atriplicion*).

- 1 – XBG01. *Chenopodietum stricti*
 2 – XBG02. *Chenopodietum urbici*
 3 – XBG03. *Atriplicetum nitentis*
 4 – XBG04. *Descurainio sophiae-Atriplicetum oblongifoliae*
 5 – XBG05. *Cynodonto dactyli-Atriplicetum tataricae*
 6 – XBG06. *Atriplicetum roseae*
 7 – XBG07. *Sisymbrietum loeselii*
 8 – XBG08. *Descurainietum sophiae*
 9 – XBG09. *Sisymbrietum altissimi*
 10 – XBG10. *Chamaeplietum officinalis*
 11 – XBG11. *Conyzo canadensis-Lactucetum serriolae*
 12– XBG12. *Ivaetum xanthiifoliae*
 13– XBG13. *Kochietum densiflorae*

Sloupec číslo	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Počet snímků	144	7	100	23	25	2	19	14	13	19	66	8	10
Počet snímků s údaji													
o mechovém patře	27	1	11	3	8	0	2	2	1	2	8	0	0

Bylinné patro
Chenopodietum urbici

<i>Chenopodium urbicum</i>	1	100	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Chenopodium glaucum</i>	8	57	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Malva neglecta</i>	7	43	.	.	.	50	.	.	.	5	2	.	.
<i>Mercurialis annua</i>	7	29	6	.	.	.	.	7	.	.	2	.	.
<i>Atriplex prostrata</i> subsp. <i>latifolia</i>	9	29	5	4	.	.	.	7	.	5	2	.	.

Atriplicetum roseae

<i>Atriplex rosea</i>	.	.	.	.	4	100	.	.	.	.	.	.	.
-----------------------	---	---	---	---	---	-----	---	---	---	---	---	---	---

Sisymbrietum loeselii

<i>Cardaria draba</i>	2	.	3	13	8	.	37	.	8	.	6	13	10
-----------------------	---	---	---	----	---	---	----	---	---	---	---	----	----

Descurainietum sophiae

<i>Chenopodium ficifolium</i>	12	.	8	4	.	.	.	43	.	5	2	13	.
<i>Senecio vulgaris</i>	13	.	5	.	4	.	5	36	8	11	11	13	.
<i>Urtica urens</i>	2	.	3	9	.	.	5	21	.	5	2	.	.

Sisymbrietum altissimi

<i>Crepis foetida</i> subsp. <i>rheoadifolia</i>	.	.	1	.	.	.	.	.	15	.	3	.	.
<i>Bromus commutatus</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	8	.	.	.	.

Chamaeplietum officinalis

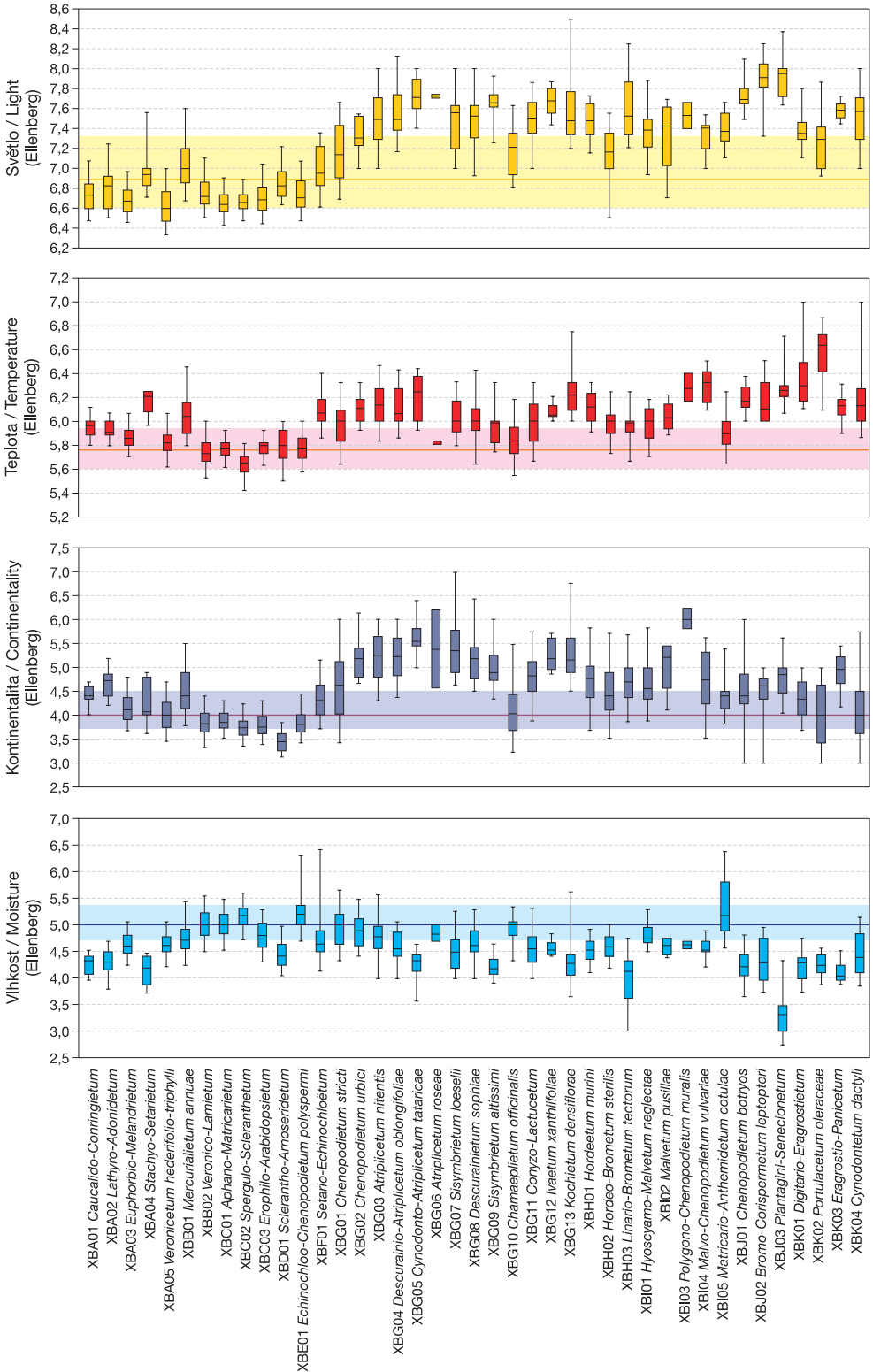
<i>Capsella bursa-pastoris</i>	27	71	21	17	8	.	21	71	31	84	26	38	20
<i>Matricaria discoidea</i>	12	14	7	.	.	50	.	36	.	53	6	.	.

Tabulka 4 (pokračování ze strany 138)

Sloupec číslo	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Ivaetum xanthiifoliae													
<i>Iva xanthiifolia</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	100	.
<i>Datura stramonium</i>	1	.	2	.	.	.	.	.	.	.	.	38	.
<i>Arctium lappa</i>	4	.	8	17	.	.	5	14	15	5	6	75	10
<i>Galinsoga parviflora</i>	13	.	9	4	4	.	5	.	.	.	11	75	.
<i>Ballota nigra</i>	16	43	22	22	8	.	11	36	.	.	9	88	10
<i>Sonchus oleraceus</i>	38	29	14	30	16	.	5	7	23	26	20	88	10
<i>Bromus sterilis</i>	2	.	14	13	20	.	11	21	.	11	11	50	20
<i>Cichorium intybus</i>	1	.	3	.	.	.	.	.	15	.	3	50	10
<i>Conium maculatum</i>	1	.	4	.	4	.	.	.	.	.	.	25	.
<i>Leonurus cardiaca</i> s. l.	.	14	4	.	.	.	.	.	.	.	.	25	.
<i>Solidago canadensis</i>	1	.	1	4	.	.	.	.	15	.	6	38	.
<i>Erysimum cheiranthoides</i>	6	.	4	4	.	.	5	21	.	21	8	38	.
<i>Lolium perenne</i>	16	14	18	30	24	.	16	43	8	63	24	88	40
<i>Echinops sphaerocephalus</i>	1	.	1	.	.	.	.	.	8	.	2	25	.
<i>Polygonum aviculare</i> agg.	21	57	30	26	56	100	5	21	15	68	24	100	50
<i>Artemisia vulgaris</i>	60	43	59	70	52	50	74	50	54	63	48	100	60
<i>Arctium minus</i>	1	14	3	4	.	.	5	.	.	.	.	25	.
<i>Poa palustris</i>	3	.	5	.	4	.	.	7	.	.	8	63	.
Kochietum densiflorae													
<i>Kochia scoparia</i>	.	.	2	.	.	.	.	.	.	.	2	.	100
<i>Crepis capillaris</i>	1	.	.	.	4	.	.	.	.	.	.	.	40
<i>Diplotaxis tenuifolia</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	20
<i>Erysimum durum</i> s. l.	3	.	4	.	.	.	5	.	.	.	.	.	20
Diagnostické druhy pro dvě a více asociací													
<i>Chenopodium album</i> agg.	100	100	64	57	44	.	58	71	62	79	39	100	80
<i>Atriplex sagittata</i>	22	43	100	35	28	.	32	57	23	16	21	50	40
<i>Sisymbrium loeselii</i>	4	29	16	26	20	.	100	36	38	.	14	50	10
<i>Sisymbrium officinale</i>	19	57	8	22	4	100	5	21	8	100	17	38	.
<i>Descurainia sophia</i>	10	43	23	9	4	.	11	100	23	5	8	.	10
<i>Atriplex patula</i>	44	57	36	22	16	.	16	36	.	53	15	.	30
<i>Solanum nigrum</i> s. l.	13	43	3	.	.	.	5	.	.	.	2	100	.
<i>Lactuca serriola</i>	15	.	53	30	32	.	58	50	8	16	73	75	40
<i>Atriplex oblongifolia</i>	3	.	4	100	8	.	5	.	8	.	5	.	20
<i>Atriplex tatarica</i>	5	.	11	.	100	.	.	7	.	.	.	63	10
<i>Coryza canadensis</i>	11	14	18	9	12	.	47	36	54	26	79	75	40
<i>Sisymbrium altissimum</i>	4	.	2	13	8	.	26	14	100	.	12	38	50
<i>Carduus acanthoides</i>	9	.	9	4	12	.	42	7	31	5	20	75	10
<i>Hordeum murinum</i>	1	.	3	.	12	.	21	14	.	11	3	25	.
<i>Lepidium ruderae</i>	5	29	6	.	12	.	11	29	.	11	6	38	10
<i>Senecio viscosus</i>	4	.	5	.	.	.	11	7	31	16	27	.	10
<i>Bromus tectorum</i>	1	.	5	.	4	.	16	21	31	.	12	63	.
<i>Tripleurospermum inodorum</i>	58	71	61	39	52	.	68	71	85	68	62	100	50
<i>Amaranthus albus</i>	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.	2	50	30
<i>Amaranthus retroflexus</i>	23	.	9	17	16	.	11	14	15	.	15	100	70

Tabulka 4 (pokračování ze strany 139)

Sloupec číslo	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Ostatní druhy s vyšší frekvencí													
<i>Elytrigia repens</i>	41	.	44	70	36	.	58	50	31	37	24	88	40
<i>Taraxacum</i> sect. <i>Ruderalia</i>	31	43	20	30	8	.	26	29	8	79	44	100	.
<i>Urtica dioica</i>	35	43	35	30	16	.	26	29	.	37	9	50	20
<i>Cirsium arvense</i>	22	.	24	22	12	.	42	14	62	5	33	75	20
<i>Convolvulus arvensis</i>	16	.	15	22	32	.	26	14	62	5	24	25	20
<i>Achillea millefolium</i> agg.	14	.	18	13	28	.	16	14	23	26	26	25	10
<i>Fallopia convolvulus</i>	15	14	14	13	8	.	16	29	15	26	21	38	10
<i>Poa annua</i>	17	57	7	13	4	100	5	7	23	58	23	13	.
<i>Plantago major</i>	15	57	10	13	4	100	11	.	.	63	20	25	10
<i>Stellaria media</i> agg.	13	14	12	9	8	.	11	29	.	26	12	13	20
<i>Persicaria lapathifolia</i>	28	14	3	4	.	.	.	.	8	5	3	25	20
<i>Silene latifolia</i> subsp. <i>alba</i>	10	14	17	26	.	.	21	29	8	.	5	25	.
<i>Galium aparine</i>	10	.	18	17	.	.	21	29	8	5	6	.	10
<i>Arrhenatherum elatius</i>	5	.	10	26	36	.	16	7	46	.	11	.	20
<i>Chenopodium polyspermum</i>	24	14	4	.	.	.	.	.	8	.	3	.	10
<i>Poa pratensis</i> s. l.	6	.	5	9	.	.	11	14	15	11	8	75	20
<i>Rumex crispus</i>	8	.	5	4	4	.	11	.	8	21	11	.	.
<i>Arctium tomentosum</i>	6	.	14	9	.	50	.	7	.	.	5	25	.
<i>Sinapis arvensis</i>	8	14	8	.	4	.	.	29	.	5	8	.	.
<i>Rumex obtusifolius</i>	11	14	8	.	.	.	5	.	.	21	.	.	.
<i>Dactylis glomerata</i>	4	14	11	13	.	.	.	7	.	26	3	.	.
<i>Trifolium repens</i>	8	.	4	4	4	.	5	.	.	26	6	.	.
<i>Viola arvensis</i>	3	14	3	4	8	.	21	7	.	.	15	.	.
<i>Melilotus officinalis</i>	2	.	7	9	4	.	.	.	15	.	6	25	10
<i>Calamagrostis epigejos</i>	3	.	3	.	.	.	5	.	23	.	9	50	10
<i>Melilotus albus</i>	3	.	6	.	.	.	11	7	23	5	5	.	10
<i>Echium vulgare</i>	6	.	1	.	.	.	5	.	46	.	2	.	10
<i>Pastinaca sativa</i>	3	.	6	4	.	.	.	.	31	5	2	.	.
<i>Linaria vulgaris</i>	2	.	2	.	.	.	5	.	8	.	11	.	20
<i>Poa compressa</i>	1	.	1	.	4	.	.	.	15	.	12	25	10
<i>Persicaria maculosa</i>	6	.	1	.	.	.	.	.	.	11	3	25	.
<i>Galinsoga quadriradiata</i>	3	.	2	.	.	.	5	7	.	21	2	.	.
<i>Sonchus asper</i>	6	.	.	.	.	.	.	.	8	26	.	.	.
<i>Picris hieracioides</i>	1	.	.	4	.	.	.	.	.	.	.	.	20
<i>Anthemis cotula</i>	.	.	.	.	.	50	.	.	.	.	.	.	.
Mechové patro													
<i>Conyzo canadensis-Lactucetum serriolae</i>													
<i>Bryum argenteum</i>	4	.	.	33	13	-	.	50	.	.	38	-	-
Ostatní druhy s vyšší frekvencí													
<i>Ceratodon purpureus</i>	4	.	.	33	.	-	.	.	.	.	25	-	-
<i>Barbula convoluta</i>	.	.	.	33	.	-	.	.	.	.	13	-	-

Jednoletá vegetace polních plevelů a ruderálních stanovišť (*Stellarietea mediae*)

